

KATARZYNA MAJCHRZAK*

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

e-mail: katarzyna.majchrzak@uksw.edu.pl

ORCID 0000-0003-4152-441x

ZŁOŚLIWE PRZESZKADZANIE W WYKONYWANIU AKTÓW RELIGIJNYCH W ŚWIELE PRZEPISÓW KODEKSU KARNEGO

Treść: Wstęp. – 1. Przedmiot ochrony. – 2. Podmiot i strona podmiotowa przestępstwa. – 3. Strona przedmiotowa przestępstwa. – 3.1. Pojęcie aktu religijnego. – 3.2. Istota złośliwego przeszkadzania. – 3.3. Publiczny charakter aktu religijnego. – 3.4. Pogrzeb, uroczystości lub obrzędy żałobne. – 4. Sankcje karne. – Zakończenie

Wstęp

W ramach konstytucyjnie zagwarantowanej wolności sumienia i wyznania każdy obywatel – każdy człowiek, ma prawo do wewnętrzzenia swojej wiary, a z drugiej strony do nieujawniania swoich przekonań religijnych. Te prawa i wolności nie powinny być niczym ograniczane. Dlatego polski ustawodawca zdecydował się umieścić w kodeksie karnym przestępstwo polegające na złośliwym przeszkadzaniu w publicznym wykonywaniu aktów religijnych.

Penalizacja zachowań, które zakłócają publiczne wykonywanie aktów religijnych ma na celu zapewnienie poszanowania wolności religijnej. Ponadto wzmacnia również ochronę pokojowego wykonywania aktów religijnych. W przypadku zaś złośliwego przeszkadzania pogrzebowi lub uroczystościom i obrzędom żałobnym, ochrona

* **Katarzyna Majchrzak**, dr, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, radca prawny, zastępca Dyrektora Biura Prawnego Urzędu m. st. Warszawy.

obejmuje także prawo do uszanowania pamięci zmarłego oraz szczególnie powagę ceremonii.

W niniejszym artykule omówione zostaną przesłanki przestępstwa, o którym mowa w art. 195 k.k., w tym złośliwość jako kluczowy element zachowania. Przedstawiona zostanie analiza orzecznictwa i wypowiedzi doktryny w tym zakresie.

1. Przedmiot ochrony

Zgodnie z art. 195 kodeksu karnego¹:

§ 1. Kto złośliwie przeszkadza publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Tej samej karze podlega, kto złośliwie przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym.

Przedmiotem ochrony art. 195 § 1 k.k. jest wolność sumienia i wyznania, która zagwarantowana jest także w art. 53 Konstytucji RP² oraz aktach prawa międzynarodowego, takich jak Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (art. 9)³

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2024 r. poz. 17.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483; „Art. 53. 1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. 2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują (...)”.

³ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, z późn. zm.: „1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne. 2. Wolność

i Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 18)⁴. Wolność ta wyraża się w prawie do uzewnętrzniania swojej religii czy wyznania, w tym zwłaszcza poprzez możliwość wykonywania czynności z zakresu kultu religijnego. Inaczej mówiąc, chodzi o prawo do wykonywania aktu religijnego⁵. Natomiast przedmiotem ochrony art. 195 § 2 k.k. jest cześć oddawana osobom zmarłym oraz uczucia osób uczestniczących we wskazanych wydarzeniach (zwłaszcza osób bliskich, rodziny, przyjaciół). Przy czym nie ma znaczenia charakter tych uroczystości (religijny czy świecki)⁶. Mając na uwadze art. 195 § 2 k.k., to brak poszanowania pogrzebu jako takiego ma decydujące znaczenie dla realizacji ustawowych znamion, nie zaś znieważenie zwłok lub prochów ludzkich (te będą podlegały ochronie na podstawie art. 262 § 1 k.k.)⁷.

Sąd Rejonowy w Giżycku w uzasadnieniu wyroku wyjaśnił, że:

Przedmiotem ochrony art. 195 § 1 k.k. jest wolność religijna przejawiająca się w zagwarantowanej konstytucyjnie

uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”.

⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy Jork 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167, z późn. zm.: „Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania wyznania lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie (...)”.

⁵ S. HYPŚ, *Art.195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Legalis C.H. Beck, 2024, teza 1.

⁶ T. SROKA, *Art.195*, w: Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 117-221, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Legalis C.H. Beck, 2023, teza 1; J. NIKOŁAJEW, *Przestępstwo złośliwego przeszkadzania pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędem żałobnym a inne przestępstwa z rozdziału XXIV kodeksu karnego z 1997 r.*, Przegląd Prawa Wyznaniowego 7(2015), s. 45.

⁷ K. SIWEK, *Wykładnia znamienia „pogrzeb” na tle art. 195 § 2 k.k. jako przykład dopuszczalnego przełamania znaczenia językowego*, Przegląd Sądowy 2018/9, s. 104.

swobodzie publicznego wykonywania kultu religijnego, uzewnętrzania indywidualnie lub wspólnie z innymi osobami, publicznie lub prywatnie swojego wyznania. Akt religijny, o którym mowa w tym przepisie, to wszelkiego rodzaju czynności o charakterze religijnym, których miejsce i sposób wykonywania sprecyzowane są ceremoniałem danego wyznania, jak np.: msza, nabożeństwo, chrzest, ślub, procesja, pielgrzymka. Przeszkadzanie to takie zachowanie się sprawcy, które chwilowo lub przez dłuższy czas uniemożliwia uczestnictwo w konkretnym akcie religijnym, zakłóca nastrój skupienia czy transu religijnego; to także utrudnianie lub uniemożliwianie wykonania aktu religijnego (np. uniemożliwienie odmówienia modlitwy, zablokowanie drogi w czasie procesji). Przeszkadzanie musi mieć charakter złośliwy, wyrażający się w chęci świadomego wyszydzania, obrażania, wyśmiewania, lekceważenia czy też poniżania osób czy uczuć osób wykonujących akty religijne. Zachowanie oskarżonego (...), który podczas mszy w kościele przeklinał, zwracał się obelżywie wobec jej uczestników i przeszkadzał odpowiadającemu nabożeństwo księdzu niewątpliwie zakłócało wykonywanie aktu religijnego. (...) zakłócił nastrój skupienia, a jego postępowanie miało charakter złośliwy, gdyż wiedział, gdzie się znajduje i świadomie obrażał uczestników mszy oraz zlekceważył uczucia osób biorących w niej udział⁸.

2. Podmiot i strona podmiotowa przestępstwa

Sprawcą omawianego przestępstwa, zgodnie z zasadami polskiego prawa karnego, może być każda osoba fizyczna, która ukończyła 17. rok życia (art. 10 § 1 k.k.). Nie wymaga się szczególnego statusu, np. członkostwa w określonej grupie religijnej. Nie ma znaczenia, czy sprawca jest osobą wierzącą, czy też nie. Przestępstwo to ma charakter

⁸ Wyrok Sądu Rejonowego w Giżycku z 25 maja 2021 r., V K 94/20, Lex nr 3206629.

powszechny. Sprawcą może być zatem każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej⁹.

Szczególną uwagę zwraca się na umyślność działania sprawcy oraz jego motywację złośliwą, co jest kluczowym elementem tego przestępstwa. Oba typy przestępstwa (określone w art. 195 § 1 i 2 k.k.) można popełnić jedynie z zamiarem bezpośrednim. Otóż złośliwość jest elementem subiektywnym i stanowi jeden z warunków penalizacji czynu. Oznacza to, że działanie sprawcy musi być nakierowane na celowe przeszkadzanie osobom wykonującym akt religijny, przy jednoczesnym braku uzasadnionego powodu. To przeszkadzanie musi być złośliwe, inaczej dokuczliwe, z chęcią wyrządzenia bólu czy poniżenia innej osoby (np. wyszydzenie, lekceważenie czy okazanie innej osobie pogardy). Celem zachowania sprawcy jest dokuczenie i sprawienie przykrości innej osobie (pokrzywdzonemu) w czasie dla niej ważnym, np. podczas uroczystości pogrzebowych¹⁰. Dlatego nie będzie przestępstwem z art. 195 § 2 k.k., jeżeli ktoś nieświadomie sprawi przykrość swoim zachowaniem czy niestosownym ubiorem. Nie ma znaczenia również długotrwałość czy uporczywość działań, chociaż znamiona te mogą dodatkowo przemawiać za przyjęciem złośliwości¹¹. Zachowanie ma charakter złośliwy, jeśli obiektywnie sprawia ból, jest nieracjonalne i awanturnicze¹².

Bez znaczenia jest również motyw działania sprawcy, obojętne jest, czy działał, np. ze względów politycznych, czy religijnych. Ustawodawca nie wymaga, aby złośliwe nastawienie sprawcy wynikało z aspektów religijnych pogrzebu czy uroczystości. Jednakże wskazuje się, iż nie dojdzie do przestępstwa w sytuacji, w której podmiot swoim zachowaniem obiektywnie przeszkadza przebiegowi aktu, jednak po jego stronie brak jest znamienia złośliwości, np. wówczas,

⁹ I. ZGOLIŃSKI, *Art. 195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa, 2023, s. 1044.

¹⁰ S. HYPŚ, dz. cyt., teza 4.

¹¹ R. STEFAŃSKI, *Przestępstwo złośliwego przeszkadzania wykonywaniu aktu religijnego (art. 195§1 k.k.)*, Prokuratura i Prawo 2005/2, s. 62.

¹² Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 13 września 2018 r., X K 51/17, Legalis nr 31690010.

gdy wierny donośnie śpiewa pieśni religijne, fałszując ich melodię ze względu na brak talentu wokalnego¹³.

W orzecznictwie podkreśla się, że złośliwość nie oznacza wyłącznie świadomego działania na szkodę uczestników aktu religijnego, ale również postawy nacechowanej pogardą, chęcią ośmieszenia lub obrażenia osób wyznających określoną religię. Zdaniem Sądu Najwyższego:

Do wyczerpania znamienia »złośliwie przeszkadza«, ujętego w treści art. 195 § 1 k.k., dochodzi również wtedy, gdy przeszkadzanie motywowane jest chęcią odwrócenia uwagi od aktu religijnego poprzez zamanifestowanie, iż w odczuciu sprawcy religia, której aktowi przeszkadza, jest sprzeczna z jego systemem wartości, a także wówczas, gdy sprawca dopuszcza się tego zachowania powodowany wolą dokuczenia uczestnikom aktu religijnego, sprawienia im przykrości lub co najmniej wywołania u nich stanu niepokoju.¹⁴

Z kolei w innym postanowieniu Sąd Najwyższy podkreślił, że:

przestępstwo z art. 195 § 1 k.k. zamieszczone zostało w Rozdziale XXIV Kodeksu karnego – Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania. Celem ustawodawcy było zatem takie określenie zakresu odpowiedzialności sprawców, aby wyeliminować zachowania naruszające gwarantowaną konstytucyjnie każdemu obywatelowi wolność sumienia i wyznania. Zgodnie z art. 53 ust. 2 Konstytucji RP – wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez

¹³ M. FILAR, M. BERENT, *Komentarz do art. 195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 1202.

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z 27 października 2023 r., V KK 432/22, LEX nr 3621088.

uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Przyjąć zatem należy, że: przestępstwo z art. 195 § 1 k.k. k.k. polegające na złośliwym przeszkadzaniu w wykonywaniu aktu religijnego charakteryzuje się chęcią dokuczenia, poniżenia lub okazania nieuzasadnionej niechęci czy wrogości co najmniej ograniczającej wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Jest ono zatem ukierunkowane na penalizację przerwania wykonywania aktu religijnego ze względu na niechęć czy wrogość do tej religii. Samo zaś zakłócenie przebiegu wykonywania aktu religijnego, bez takiej motywacji, wyczerpuje znamiona wykroczenia z art. 51 § 1 k.w.¹⁵

Przesłanka złośliwego charakteru zachowania jest kluczowa do możliwości ponoszenia odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 195 k.k. Każdy stan faktyczny należy przebadać wnikliwie i z indywidualnym rozeznaniem. Przykładowo, Sąd Rejonowy w Toruniu przeanalizował zachowanie kobiety, która podczas mszy świętej w czasie homilii podeszła do nawy głównej i zaprezentowała zgromadzonemu wiernym tablicę m.in. z napisem „Kobieto! Sama umiesz decydować!”. Zdaniem Sądu znamienia złośliwości nie wypełniła, ponieważ okoliczności sprawy wskazują, że dokonała racjonalnej oceny, kiedy i w jaki sposób może wyjść, jednocześnie zachowując reguły kultury¹⁶. Oczywiście takie zachowania nie są jednoznaczne i łatwe do oceny, dlatego każdy przypadek musi być dogłębnie przeanalizowany. Zadaniem Sądu jest ustalenie, czy zamiarem w danej sytuacji było złośliwe przeszkadzanie w wykonaniu aktu religijnego.

¹⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z 1 sierpnia 2024 r., V KK 121/24, Lex nr 3744720.

¹⁶ Postanowienie Sądu Rejonowego w Toruniu z 3 marca 2023 r., VIII K 1238/22, Lex nr 3786983.

Podsumowując, złośliwość oznacza działanie celowe, nakierowane na przeszkadzanie w wykonywaniu aktu religijnego, obrzędu lub uroczystości. Działanie sprawcy musi wykraczać poza przypadkowe lub nieumyślne zakłócenie.

3. Strona przedmiotowa przestępstwa

Czynność sprawcza przestępstwa, o którym mowa w art. 195 § 1 k.k. polega na złośliwym przeszkadzaniu publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej. Natomiast w art. 195 § 2 k.k. ujęto przestępstwo złośliwego przeszkadzania pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędowi żałobnym. Jest to przestępstwo formalne, ponieważ jego dokonanie nie jest uzależnione od wystąpienia skutku w postaci efektywnego uniemożliwienia wykonaniu aktu religijnego czy uczestniczenia w obrzędach żałobnych¹⁷. Zasadnicze znaczenie ma kryterium przeszkadzania.

Działanie sprawcy może polegać na różnorodnych formach ingerencji, w tym: słownej (obraźliwe komentarze, zakłócanie modlitw lub wypowiedzi przewodniczącego ceremonii), fizycznej (przerywanie procesji, blokowanie drogi podczas pogrzebu, niszczenie przedmiotów używanych w ceremonii) czy wizualnej (prezentowanie obraźliwych symboli lub gestów podczas uroczystości).

3.1. Pojęcie aktu religijnego

Akt religijny to działanie, które ma charakter sakralny i jest związane z praktyką wyznania lub religii. Może to być np. nabożeństwo, msza święta, procesja, pielgrzymka, pogrzeb lub inna ceremonia religijna. Aby dany akt mógł być chroniony przez art. 195 k.k., musi być wyraźnie związany z określoną religią lub wyznaniem oraz odbywać się w zgodzie z regułami danego Kościoła lub związku wyznaniowego¹⁸. Przestępstwo z art. 195 § 1 k.k. dotyczy tylko tych aktów religijnych, które wykonywane są przez wspólnoty o uregulowanej sytuacji prawnej w Polsce.

¹⁷ I. ZGOLIŃSKI, dz. cyt., s. 1043.

¹⁸ M.A. BANAŚ-GRABEK, *Art. 195*, w: Kodeks karny. ART. 1-316. Komentarz, red. B. Gadecki, Legalis C.H. Beck, 2023, teza 4.

Kościołem lub związkiem wyznaniowym o uregulowanej sytuacji prawnej jest podmiot, którego działalność i stosunki z państwem uregulowane zostały bądź w drodze szczegółowej ustawy dotyczącej stosunków państwa z tym właśnie kościołem lub związkiem, bądź na zasadach i w trybie przepisów ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁹ (poprzez wpis do odpowiedniego rejestru)²⁰.

3.2. Istota złośliwego przeszkadzania

Na gruncie art. 195 k.k. karalne jest jedynie przeszkadzanie w publicznym wykonywaniu aktów religijnych czy przebiegu uroczystości pogrzebowych i żałobnych. Jednocześnie ustawodawca wymaga, aby to przeszkadzanie miało charakter złośliwy. Przeszkadzaniem jest działanie lub zaniechanie, które uniemożliwia lub znacząco utrudnia przebieg aktu religijnego²¹. Tradycyjne formy zakłóceń obejmują takie przypadki jak: 1. wznoszenie okrzyków, gwizdy, 2. fizyczne wtargnięcie na teren kościoła, meczetu, synagogi czy innego miejsca kultu, 3. demolowanie obiektów sakralnych, 4. zamknięcie bram cmentarza i niedopuszczenie do złożenia zwłok w grobie. Przeszkadzaniem może być także oprowadzanie wycieczek czy zwiedzanie obiektu sakralnego podczas trwania aktu religijnego²². Niemniej jednak nie będzie przeszkadzaniem, jeśli kierowca omijając grupę pątników użyje ostrzegawczo sygnału dźwiękowego (klaksonu samochodowego). Chyba że użycie tych sygnałów miało na celu zakłócenie modlitwy, a nie ostrzeżenie przed niebezpieczeństwem. W takiej sytuacji konieczne byłoby udowodnienie, że działanie było umyślne z zamiarem bezpośrednim o charakterze złośliwym. Jak wynika z orzecznictwa, częstym przykładem przeszkadzania w czasie mszy

¹⁹ Dz. U. z 2023 r., poz. 265.

²⁰ P. PETASZ, *Wolność religijna w Polsce i jej karnoprawna ochrona na gruncie art. 195 Kodeksu karnego z 1997 roku*, Gdańskie Studia Prawnicze 2005/1, s. 279.

²¹ J. SOBCZAK, *Art. 195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. R. Stefański, Legalis C.H. Beck, 2025, teza 22.

²² M.A. BANAŚ-GRABEK, dz. cyt., teza 3.

świętej jest zaczepianie modlących się osób, głośne krzyki i rozmowy, a nawet spożywanie alkoholu²³.

Warto także zwrócić uwagę, że w dobie cyfryzacji pojawiły się nowe formy złośliwego przeszkadzania w postaci ataków internetowych czy kampanii dezinformacyjnej. Przykładem może być: zakłócanie transmisji nabożeństw online poprzez obraźliwe komentarze, trollowanie na czacie, złośliwe przerywanie transmisji lub publikowanie w internecie treści obrażających uczestników nabożeństw czy nawołujących do aktów agresji wobec wiernych.

3.3. Publiczny charakter aktu religijnego

Jednym z kluczowych elementów przestępstwa określonego w art. 195 § 1 k.k. jest publiczne wykonywanie aktu religijnego. Interpretacja tego pojęcia, choć wydaje się intuicyjna, w praktyce budzi wiele wątpliwości, zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie. Publiczny charakter aktu religijnego oznacza, że jest on dostępny dla większej grupy osób (nieokreślona liczba osób), niekoniecznie członków danej wspólnoty wyznaniowej²⁴. Publiczne akty religijne to przede wszystkim akty, które odbywają się w miejscach publicznych: np. procesje na ulicach, msze na otwartej przestrzeni, pielgrzymki. Przy czym publiczny charakter nie jest determinowany miejscem. Stąd też akty w przestrzeniach zamkniętych również spełniają powyższe kryterium, jeśli są z dostępem publicznym: np. msze w kościołach czy prywatnych mieszkaniach, jeśli dostęp do nich nie jest ograniczony wyłącznie dla członków określonej wspólnoty²⁵. Akty religijne wykonywane w prywatnych domach, do których dostęp mają jedynie zaproszone osoby, zazwyczaj nie spełniają kryterium publiczności. Natomiast jeżeli akt odbywa się na terenie prywatnym, ale uczestnictwo jest otwarte dla

²³ Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 22 marca 2018 r., X K 129/18, Legalis nr 3167091; Wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie z 26 lipca 2017 r., II K 431/17, Lex nr 2337726.

²⁴ P. KOZŁOWSKA-KALISZ, *Art.195, w: Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, Lex/el, 2024, teza 5.

²⁵ R. STEFAŃSKI, art. cyt., s. 60.

osób z zewnątrz (np. w kaplicy otwartej dla mieszkańców osiedla), może być uznany za publiczny. Niewątpliwie charakter publiczny będą miały wszystkie akty religijne, które wykonywane są w parku, na ulicy, na placu miejskim itp. Rozwój technologii powoduje, że niektóre akty religijne odbywają się w formie transmisji online lub są rejestrowane i udostępniane w mediach. W takich przypadkach wątpliwości budzi, czy można mówić o „publicznym” charakterze aktu religijnego. Jeśli transmisja online umożliwia uczestnictwo osobom z zewnątrz (np. msza transmitowana na żywo), wówczas można uznać ją za publiczną. Natomiast jeżeli akt religijny jest rejestrowany wyłącznie dla celów prywatnych (np. na potrzeby dokumentacji wewnętrznej Kościoła), nie będzie spełniał kryterium publiczności. Zdaniem Sądu Najwyższego:

Znamię działania publicznego oznacza zatem zachowanie, które może być dostrzeżone przez bliżej nieokreśloną liczbę osób, a nie jedynie przez jakiegokolwiek świadka. Warunkiem uznania, że działanie miało charakter publiczny, jest więc możliwość dostrzeżenia zachowania przez większą, nieoznaczoną liczbę osób, przy czym może to nastąpić zarówno w miejscu publicznym, jak i innym, jeżeli jest ono dostrzegalne dla nieokreślonej liczby potencjalnych świadków²⁶.

Reasumując, kwalifikacja publicznego charakteru aktu religijnego wymaga uwzględnienia wielu czynników, w tym miejsca, liczby uczestników, dostępności aktu dla osób trzecich oraz kontekstu sytuacyjnego. W dobie technologii cyfrowej pojawiają się nowe wyzwania, takie jak transmisje online czy akty religijne odbywające się w przestrzeni wirtualnej²⁷. Niezależnie od orzecznictwa sądowego i wypowiedzi doktryny, każda sprawa powinna być rozpatrywana

²⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2018 r., IV KK 296/17, Lex nr 2481975.

²⁷ T. SROKA, dz. cyt., teza 3.

indywidualnie, z uwzględnieniem proporcjonalności ochrony praw uczestników aktów religijnych i wolności obywatelskich.

3.4. Pogrzeb, uroczystości lub obrzędy żałobne

Pogrzebem jest ceremonia pochowania zmarłego w miejscu stałego lub przejściowego spoczynku, tj. na cmentarzu. Pojęciem pogrzebu objęte są także uroczystości bezpośrednio poprzedzające pochówek oraz występujące bezpośrednio po nim, np. modlitwa przy zmarłym, msza żałobna²⁸.

Uroczystości lub obrzędy żałobne to ceremonie i działania mające na celu: oddanie hołdu zmarłemu, czyli wyrażenie szacunku wobec jego życia i pamięci, oraz wsparcie dla bliskich zmarłego (zaspokojenie potrzeb duchowych i emocjonalnych rodziny oraz przyjaciół w obliczu straty). Uroczystości żałobne mogą mieć charakter religijny lub świecki²⁹. Obrzędy żałobne w tradycjach religijnych są często regulowane przez prawo wewnętrzne wspólnot religijnych i mogą obejmować takie elementy jak: modlitwy i nabożeństwa (np. msza święta w intencji zmarłego w Kościele katolickim), rytuały specyficzne dla danej religii (np. obmycie ciała w islamie, palenie zmarłych w hinduizmie) czy pogrzebowe obrzędy kultowe (np. pochówek na cmentarzu poświęconym w tradycji chrześcijańskiej). W przypadku osób niewierzących lub związanych z ruchami laickimi uroczystości żałobne mogą przybrać formę świecką, np.: zgromadzenie rodziny i przyjaciół zmarłego w celu wspomnienia jego życia lub ceremonie w domach pogrzebowych lub krematoriach prowadzone przez mistrzów ceremonii.

Obrzędy żałobne są na ogół nacechowane wysokim stopniem powagi i szacunku. Ich forma, treść oraz przebieg są dostosowane do oczekiwań rodziny, tradycji kulturowych oraz religijnych przekonań zmarłego. Ceremonie te mogą odbywać się w różnych miejscach, takich jak: kościoły, meczety, synagogi, cmentarze lub krematoria, prywatne domy lub inne miejsca wybrane przez rodzinę zmarłego.

²⁸ R. STEFAŃSKI, art. cyt., s. 63.

²⁹ J. SOBCZAK, dz. cyt., teza 5.

Uroczystości żałobne często mają charakter publiczny umożliwiający udział społeczności lokalnej, która chce pożegnać zmarłego.

Z punktu widzenia art. 195 k.k., ochrona uroczystości lub obrzędów żałobnych obejmuje każdą formę ceremonii żałobnej, niezależnie od jej religijnego czy świeckiego charakteru, pod warunkiem, że ma ona cechy zorganizowanego wydarzenia służącego pamięci zmarłego³⁰. Ochrona dotyczy sytuacji, w których naruszenie powagi uroczystości żałobnej ma charakter złośliwy. Złośliwym przeszkadzaniem będzie przykładowo choćby chwilowe zakłócanie uroczystego nastoju skupienia poprzez okrzyki, popychanie żałobników, oplukiwanie grobu lub trumny, przeszkadzanie w swobodnym przejściu konduktu żałobnego³¹.

Zatem podsumowując, uroczystości lub obrzędy żałobne należy definiować jako zaplanowane, zorganizowane działania mające na celu oddanie czci zmarłemu i wsparcie osób bliskich w przeżywaniu straty. Ich interpretacja w kontekście prawnym, w tym na gruncie art. 195 k.k., wymaga uwzględnienia zarówno elementów obiektywnych (forma i przebieg ceremonii), jak i subiektywnych (intencje uczestników i sprawcy). Ochrona takich wydarzeń ma na celu zapewnienie ich powagi i nienaruszalności, co odzwierciedla fundamentalne znaczenie prawa do godnego pożegnania zmarłego w polskim porządku prawnym i tradycji kulturowej.

Z orzecznictwa sądowego przykładem złośliwego przeszkadzania uroczystościom pogrzebowym będzie zachowanie dwóch kobiet podczas pogrzebu szczątków żołnierzy francuskich i rosyjskich. Jak wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w Siedlcach:

...podczas uroczystości pogrzebowych stojąc przy trumnie prezentowały gazetę, domagały się otwarcia trumny, przeszkadzały w złożeniu jej do grobu, komentowały wygląd uczestniczki pogrzebu, wygłaszały prowokacyjne i zacepliwie poglądy w kierunku obecnych żałobników (...). Oskarżone nie

³⁰ P. KOZŁOWSKA-KALISZ, dz. cyt., teza 6.

³¹ J. SOBCZAK, dz. cyt., teza 25.

działały konstruktywnie, w sposób, który mógłby w sposób zgodny z prawem, a więc legalny, prowadzić wszystkich do prawdy, ale złośliwie, dążąc jedynie do zakłócenia i przerwania zaplanowanych uroczystości. Żądanie ukazania, czy trumna posiada przegródkę i czy są tam kości, czy kamienie, nie prowadziło w żaden sposób do wykrycia prawdy i ujawnienia, czy chowane szczątki należą do polskich powstańców, czy jednak żołnierzy innych nacji³².

Słusznie przyjmuje się w doktrynie, że nie jest pogrzebem ani uroczystością czy obrzędem żałobnym upamiętnienie osoby zmarłej przez odsłonięcie w jakiś czas po jej śmierci pomnika czy tablicy³³.

4. Sankcje karne

Przestępstwa z art. 195 § 1 i 2 k.k. są ścigane z urzędu, bez potrzeby składania jakiegokolwiek wniosku³⁴. Zgodnie z art. 195 k.k. zagrożone są one karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Wymierzając karę, sąd uwzględnia takie okoliczności jak: stopień społecznej szkodliwości czynu, skalę zakłócenia (np. czy zakłócenie wpłynęło na całość uroczystości, czy miało charakter incydentalny) oraz postawę sprawcy po zdarzeniu (np. czy wyraził skruchę, czy kontynuował działania). Mając na uwadze art. 59 k.k.³⁵ sąd ma możliwość odstąpienia od wymierzenia kary. Aby do tego doszło, dane przestępstwo musi być zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat albo karą łagodniejszego rodzaju – co

³² Wyrok Sądu Okręgowego w Siedlcach z 26 marca 2019 r., II Ka 866/18, Lex nr 2668534.

³³ R. STEFAŃSKI, art. cyt., s. 63; S. HYPŚ, dz. cyt., teza 10; P. KOZŁOWSKA-KALISZ, dz. cyt., teza 7.

³⁴ T. SROKA, dz. cyt., teza 5.

³⁵ Art. 59: „Jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat albo karą łagodniejszego rodzaju i społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli orzeka jednocześnie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, a cele kary zostaną w ten sposób spełnione”.

w tym przypadku ma miejsce – i jednocześnie społeczna szkodliwość czynu nie może być znaczna. Natomiast na podstawie art. 66 k.k. istnieje także możliwość warunkowego umorzenia postępowania karnego, pomimo popełnienia przestępstwa³⁶. W doktrynie wskazuje się, iż instytucja warunkowego umorzenia powinna, zgodnie z założeniami ustawodawcy, przyczynić się w większym stopniu do likwidacji konfliktu wywołanego przestępstwem i znajdować szersze zastosowanie tam, gdzie nie ma potrzeby, ze względu na cele kary, jej wymierzania, a nawet kontynuowania postępowania karnego i doprowadzania do wyroku skazującego. Ma mieć zastosowanie w zasadzie do drobnej przestępczości³⁷. Czy w przypadku przestępstwa złośliwego przeszkadzania w publicznym wykonywaniu aktu religijnego, pogrzebowi lub innym uroczystościom żałobnym można przyjąć, że to drobna przestępczość? Trudno jednoznacznie przesądzić. Bez wątpienia każdy przypadek należy przeanalizować indywidualnie. Dość skąpe orzecznictwo pozwala przypuszczać, że spora część tych przestępnych zachowań nie jest w ogóle ścigana. Zapewne duża liczba sprawców nie ponosi odpowiedzialności karnej. Może to przyczyniać się do zbyt swobodnego podejścia społeczeństwa do tego typu występków. Z doniesień medialnych zaobserwować można wzrost

³⁶ Możliwość warunkowego umorzenia postępowania karnego uzależniona jest od spełnienia kilku przesłanek, które muszą zaistnieć w danym przypadku. Po pierwsze, dane przestępstwo nie może być zagrożone karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, co w przypadku art. 195 k.k. ma miejsce. Po drugie, wina i społeczna szkodliwość czynu nie mogą być znaczne, a okoliczności popełnienia tego przestępstwa nie mogą budzić wątpliwości. Po trzecie, sprawca nie może być karany za przestępstwo umyślne, a jego postawa, właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa. O warunkowym umorzeniu postępowania karnego sąd orzeka wyrokiem, który nie ma charakteru skazującego i nie pociąga za sobą prawnych skutków skazania, ale jest odnotowywany w Krajowym Rejestrze Karnym w celu monitorowania okresu próby i wywiązywania się z nałożonych obowiązków, zakazów i środków kompensacyjnych.

³⁷ A. ZOLL, *Komentarz do art. 66, w: Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 53-116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 273.

sytuacji, które noszą znamiona omawianego przestępstwa. Jednak przedstawiane są one bardziej jako „śmieszne historyjki” niż występkę podlegające odpowiedzialności karnej.

W tym miejscu warto także wspomnieć o możliwości zbiegu art. 195 k.k. z innymi przepisami ustawy karnej. W kontekście zbiegu przepisów ustawy, należy zauważyć, iż dochodzi do niego wówczas, gdy ten sam fragment ludzkiej aktywności (czyn) realizuje znamiona określone w wielu typach czynów zabronionych. Ustawodawca w art. 11 § 2 k.k. wskazał, iż jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów. Zgodnie zaś z art. 11 § 3 k.k. sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu innych środków przewidzianych w ustawie na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów. Takie rozwiązanie właściwego zbiegu przepisów nosi w polskiej doktrynie prawa karnego nazwę kumulatywnego zbiegu przepisów. Wskazuje się, iż art. 195 § 1 lub 2 k.k. może pozostawać w kumulatywnym zbiegu z art. 191 § 1 k.k. (zmuszanie przemocą lub groźbą bezprawną innej osoby do określonego zachowania, zaniechania lub znoszenia), art. 196 k.k. (obrażanie uczuć religijnych innych osób), lub z art. 262 § 1 k.k. (znieważenie zwłok, prochów ludzkich lub miejsca spoczynku zmarłego)³⁸. Podnosi się ponadto, iż jeżeli czynność przeszkadzania odnosi się do pogrzebu o charakterze religijnym, wystarczającym jest zakwalifikowanie tego zachowania jako naruszające art. 195 § 2 k.k. bez konieczności powoływania dodatkowej kwalifikacji w postaci art. 195 § 1 k.k., gdyż mamy w tym przypadku do czynienia ze zbiegiem pomijalnym³⁹.

³⁸ M. FILAR, M. BERENT, *Komentarz do art. 195*, dz. cyt., s. 1203; P. KOZŁOWSKA-KALISZ, dz. cyt., teza 9.

³⁹ T. SROKA, dz. cyt., teza 6; K. LIPIŃSKI, *Art. 195*, w: *Kodeks karny. Część szczególna*. Komentarz, red. J. Giezek, Warszawa, 2021, s. 595; I. ZGOLIŃSKI, dz. cyt., s. 1044.

Zakończenie

Przestępstwo z art. 195 k.k. stanowi istotny instrument ochrony wolności religijnej w Polsce. Zarówno orzecznictwo, jak i doktryna podkreślają znaczenie złośliwości jako elementu różnicującego między działaniami umyślnymi i przypadkowymi. Niemniej jednak, przepisy te budzą kontrowersje, szczególnie w kontekście kolizji wolności religijnej z prawem do protestu i wolnością słowa. Dlatego dla zapewnienia równowagi pomiędzy tymi wartościami konieczne jest dalsze wypracowywanie jednolitego orzecznictwa w tym zakresie oraz harmonizowanie przepisów z prawem międzynarodowym.

Złośliwe przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych to przestępstwo, które wymaga od organów ścigania i sądów szczególnej staranności w ustaleniu intencji sprawcy oraz oceny kontekstu zdarzenia. Z jednej strony przepisy te są kluczowe dla ochrony wolności religijnej, z drugiej – nie mogą prowadzić do tłumienia legalnej krytyki czy działań podejmowanych w ramach wolności słowa. Dynamika współczesnych konfliktów społecznych, w tym spory światopoglądowe, sprawia, że przepis art. 195 k.k. coraz częściej poddawany jest interpretacji w świetle zmieniającej się rzeczywistości. Dzięki temu być może ubogaci to również orzecznictwo, które dzisiaj nie jest zbyt obszerne.

Bibliografia

Źródła

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, z późn. zm.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy Jork 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167, z późn. zm.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2024 r. poz. 17.
- Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz. U. z 2023 r., poz. 265.

Orzecznictwo

- Postanowienie Sądu Najwyższego z 1 sierpnia 2024 r., V KK 121/24, Lex nr 3744720.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2018 r., IV KK 296/17, Lex nr 2481975.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z 27 października 2023 r., V KK 432/22, Lex nr 3621088.
- Postanowienie Sądu Rejonowego w Toruniu z 3 marca 2023 r., VIII K 1238/22, Lex nr 3786983.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Siedlcach z 26 marca 2019 r., II Ka 866/18, Lex nr 2668534.
- Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 13 września 2018 r., X K 51/17, Legalis nr 31690010.
- Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 22 marca 2018 r., X K 129/18, Legalis nr 3167091.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Giżycku z 25 maja 2021 r., V K 94/20, Lex nr 3206629.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie z 26 lipca 2017 r., II K 431/17, Lex nr 2337726.

Literatura

- BANAŚ-GRABEK M.A., *Art.195*, w: Kodeks karny. ART. 1-316. Komentarz, red. B. Ga-decki, Legalis C.H. Beck, 2023.
- FILAR M., BERENT M., *Komentarz do art. 195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- HYPŚ S., *Art.195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Legalis C.H. Beck, 2024.
- KOZŁOWSKA-KALISZ P., *Art.195*, w: Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, red. M. Mozgawa, Lex/el, 2024.
- LIPIŃSKI K., *Art.195*, w: Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, red. J. Giezek, Warszawa, 2021.
- NIKOLAJEW J., *Przestępstwo złośliwego przeszkadzania pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym a inne przestępstwa z rozdziału XXIV kodeksu karnego z 1997 r.*, Przegląd Prawa Wyznaniowego 7(2015), s. 41-54.
- PETASZ P., *Wolność religijna w Polsce i jej karnoprawna ochrona na gruncie art. 195 Kodeksu karnego z 1997 roku*, Gdańskie Studia Prawnicze 2005/1, s. 262-280.
- SIWEK K., *Wykładnia znamienia „pogrzeb” na tle art. 195 § 2 k.k. jako przykład dopuszczalnego przełamania znaczenia językowego*, Przegląd Sądowy 2018/9, s. 100-110.
- SOBCZAK J., *Art.195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. R. Stefański, Legalis C.H. Beck, 2025.
- STEFAŃSKI R., *Przestępstwo złośliwego przeszkadzania wykonywaniu aktu religijnego (art. 195 §1 k.k.)*, Prokuratura i Prawo 2005/2, s. 57-64.
- SROKA T., *Art.195*, w: Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 117-221, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Legalis C.H. Beck, 2023.
- ZGOLIŃSKI I., *Art.195*, w: Kodeks karny. Komentarz, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa, 2023.

ZOLL A., *Komentarz do art. 66*, w: Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 53-116, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.

ZŁOŚLIWE PRZESZKADZANIE W WYKONYWANIU AKTÓW RELIGIJNYCH W ŚWIELE PRZEPISÓW KODEKSU KARNEGO

Streszczenie: Artykuł przedstawia analizę przestępstwa polegającego na złośliwym przeszkadzaniu publicznemu wykonywaniu aktów religijnych, pogrzebowi lub uroczystościom żałobnym. Rozważania dotyczą głównie przedmiotu ochrony, charakterystyki podmiotu oraz strony przedmiotowej przestępstwa. Sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Szczególną uwagę zwraca się na umyślność działania sprawcy oraz jego motywację złośliwą, co jest kluczowym elementem tego przestępstwa.

Słowa kluczowe: wolność religijna, publiczny akt religijny, obrzędy żałobne, złośliwe przeszkadzanie

MALICIOUS OBSTRUCTION OF RELIGIOUS ACTS IN LIGHT OF THE PROVISIONS OF THE PENAL CODE

Summary: The article presents an analysis of the criminal offense of maliciously obstructing the public performance of religious acts, funeral ceremonies, or mourning rites. The discussion primarily focuses on the legal interest protected by this provision, the characteristics of the perpetrator, and the objective elements of the offense. Any individual capable of bearing criminal responsibility may be deemed the perpetrator. Particular attention is given to the perpetrator's intent and malicious motivation, which constitute key elements of this offense.

Keywords: freedom of religion, public religious act, funeral rites, malicious obstruction